

OM SOJAKAGENS VOGNE 1

(Denne tekst er en stærkt omarbejdet udgave af en artikel fra Modelhjul '92)

Den nu lukkede Dansk Sojakagefabrik hørte til de store vognejere i Danmark. I alt 72 vogne anskaffede man mellem 1930 og 1987. Dominerende type var naturligt nok vogne indrettet til fedtsyrer og raffinerede vegetabiliske olier som der var og er en stor omsætning i, ikke mindst til fødevarer, bla. margarine, men også i dag til motorbrændsel kaldet ”biodiesel”.

Fælles for næsten alle vogne var indretninger som fx varmeslange, isolering og indvendigt behandlet beholder –med gummiering, fortinning eller epoxybehandling. De øvrige produkter som især var hypoklorit, natronlud eller estere, er ret aggressive forbindelser som ville have ødelagt beholderen indefra eller blevet forurenede med metalafskallinger (rust), hvis ikke beholderne havde været overfladebehandlet.

Efter ibrugtagningen af klor-alkali anlægget i 1934 solgte man klogassen fra dette anlæg i stålromler eller flasker, men fra begyndelsen af halvtredserne afsatte man så store mængder til kunder med eget sidespor, at tankvogne til klor blev anskaffet. Først en forsigtig tå i vandet med to, så flere nye i midten af 50’erne, så tre mere i 1968, hvorefter man anskaffede brugte vogne fra Sverige.

Skema 1: Vogne til olier og fedtsyrer (nogle vogne periodevis også brugt til lud)

Nummer	Bygget	Byggenr	Anskaffet	Tidl. ejer	Tidl. Nr 1	Tidl. Nr 2	Tidl. Nr 3
501-503	1930 O&K	-	1931	-	-	-	-
504-508	1933 Scandia *1	-	1933	-	-	-	-
509-514	1934 Scandia *2	-	1934	-	-	-	-
515-518	1935 Scandia *2	-	1935	-	-	-	-
519	1952 Chr Olsson F	1141	1952	-	-	-	-
520	1952 Chr Olsson F	1155	1952	-	-	-	-
521	1952 Chr Olsson F	1181	1952	-	-	-	-
522	1944 Lüttgens	25906	1953	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 940077	-	-
523	1944 SGP	90559	1953	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 949025	-	-
524	1941 Kaminski	11231	1954	Beneke, Hannover	DB 564869	DR 620488	-
525	1943 Familieuseux	1301	1954	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 927401	-	-
526	1943 La Brugeoise	-	1954	-	DR 933096	-	-
527	1944 Lüttgens	25848	1954	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 940019	-	-
528	1944 SGP	90567	1954	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 949033	-	-
529	1943 SGP	90509	1954	-	DR 928615	-	-
530	1944 SGP	90563	1954	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 949029	-	-
531	1944 SGP	90688	1954	-	DR 949078	-	-
532	1943 Familieuseux	1444	1954	-	DR 927544	-	-
533	1944 Lüttgens	-	1954	Kriegsmarinewerft Wilh.	DR 943250	-	-
534	1952 Kaminski *3	45383	1954	-	DB 564875	-	-
535-537	? *3	-	1955-6	-	-	-	-
538	1957 Scandia *4	21985	1957	-	-	-	-
539-540	1961 Scandia *4	23933-4	1961	-	-	-	-

*1: Beholdere fra Allerup’s Maskinfabrik Odense.

*2: 509-510 beholdere fra Allerup; 511-518 beholdere fra Kastrup Maskinfabrik.

*3: Aluminiumsbeholdere fra firma P J Wolff eller Wilhelm Schmidig sat på ældre undervogne.

*4: Beholdere af aluminium

Skema 2: vogne til Klogas

Nummer	Bygget	Byggenr	Anskaffet	Tidl. ejer	Tidl. Nr 1	Tidl. Nr 2	Tidl. Nr 3
550	1952 Chr. Olsson F	1150	1952	-	-	-	-
551	1951 Chr. Olsson F	880	1951	-	-	-	-
552-553	1955 Chr. Olsson F	3092-93	1955	-	-	-	-
554-557	1968 Interconsult F	7560-63	1968	-	-	-	-
558	1961 Chr. Olsson F	4544	1976	Elektrokemiska AB (EKA)	-	SJ 0701212	SJ 506415
559	1961 Chr. Olsson F	4545	1976	Elektrokemiska AB (EKA)	-	SJ 0701213	SJ 506416
560	1961 Chr. Olsson F	4546	1976	Elektrokemiska AB (EKA)	-	SJ 0701214	SJ 506417
561	1964 Interconsult F	5474 *1	1988	Norsk Borregaard A/S	NSB 7117343	SJ 0703772	SJ 506825
562	1964 Interconsult F	5472 *1	1988	Norsk Borregaard A/S	NSB 7117341	SJ 0703770	SJ 506823
563	1964 ASJ Parca	-	1988	Uddeholms AB	-	SJ 0703651	SJ 506796
564	1964 ASJ Parca	-	1988	Uddeholms AB	-	SJ 0703652	SJ 506797
565	1964 Interconsult F	5490	1988	Uddeholms AB	-	SJ 0703657	SJ 506830

*1: Det er muligt disse to vognes fabriksplader er blevet forbyttet under renoveringen i Danmark. Hvis det er tilfældet, er de to vognes oprindelige numre det omvendte af hvad skemaet viser. Vognene er oprindeligt bygget til Östrands Fabriker, under Svenska Cellulosa AB –SCA- koncernen.

Skema 3: vogne til hypoklorit og natronlud

570	1947 Chr. Olsson V	504	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502776
571	1947 Chr. Olsson V	362	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502760
572	1947 Chr. Olsson V	465	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502772
573	1947 Chr. Olsson V	361	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502759
574	1947 Chr. Olsson V	453	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502771
575	1947 Chr. Olsson V	494	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502775
576	1947 Chr. Olsson V	364	1969	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502761
577	1947 Chr. Olsson V	482	1971	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502778
578	1947 Chr. Olsson V	505	1973	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502777
579	1947 Chr. Olsson V	394	1974	Östrands (SCA)	-	SJ 0703746	SJ 502770
580	1947 Chr. Olsson V	385	1974	Östrands (SCA)	-	SJ 0703744	SJ 502768
581	1947 Chr. Olsson V	374	1974	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502764
582	1947 Chr. Olsson V	377	1974	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502765
583 I	1947 Chr. Olsson V	497	1974	Östrands (SCA)	-	-	SJ 502779
583 II	1963 Chr. Olsson F	5210	1986	Elektrokemiska AB	SJ 7081082	SJ 0701270	SJ 506664
584	1955 Chr. Olsson F	3197	1976	Elektrokemiska AB	-	SJ 0701187	SJ 505052
585	1955 Chr. Olsson F	3198	1976	Elektrokemiska AB	-	SJ 0701188	SJ 505053

Noter til alle tre skemaer:

V og F: Christian Olsson AB startede med fabrikation af tankvogne i Värtan ved Stockholm 1940 og byggede en fabrik i Falkenberg 1947-50 og lukkede anlægget i Värtan omkring 1948. Falkenberg-anlægget købtes 1963 af Kockums og kaldtes nu Interconsult.

Kilde: TÅG 5/1989; E Bertil Persson; Tankvognstilverkaren Chr Olsson i Falkenberg.

Mange tak til Per Topp Nielsen for hjælp med de tre skemaer.

KMText

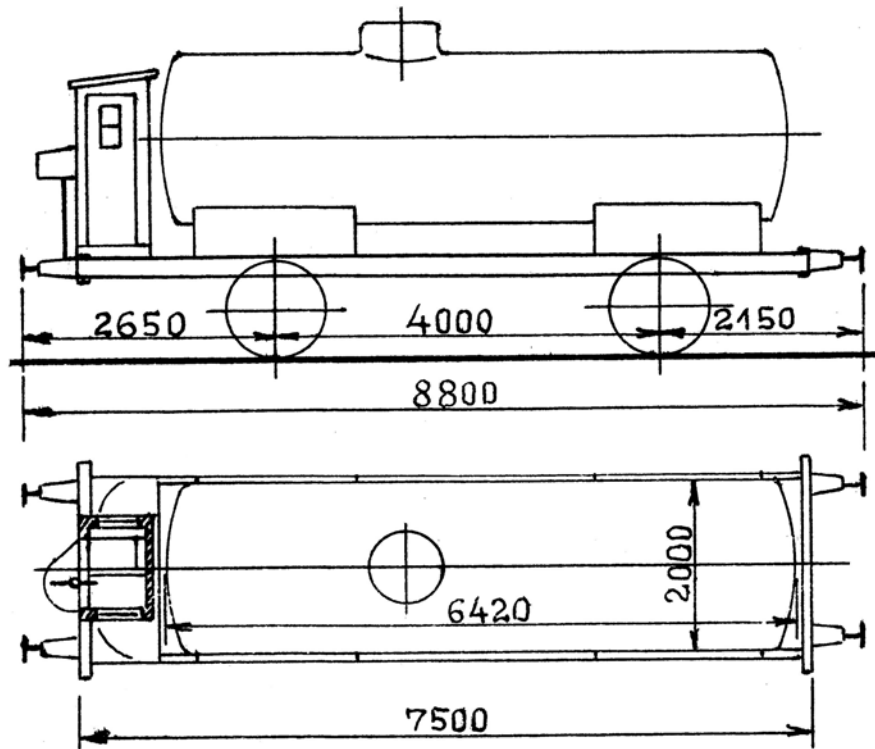

ZE 503501 foran Otto Mønstedts margarinefabrik i Scandiagade, København, Juni 1954. Foto: Poul Erik Clausen (arkiv DMJK)

503515 samme sted og tid som 501 ovenfor. Sidesporet der grener fra i forgrunden, gik til området omkring det gamle Københavns Skibsværft, hvor der i dag (2007) ligger et parkeringshus. Vognen blev isoleret i Maj-Juni 1939. (arkiv DMJK)

3. Litra ZE. Nr. 503501—503503.

Der findes ikke en "rigtig" tegning tilgængelig af de første Sojakagevogne, så her må vi nøjes med skitsen fra Driftsmateriel 1933. (Fås som genoptryk fra Banebøger)

Bemærk at dom og stige ikke sidder ens på Orenstein & Koppels hhv Scandias vogne, hvilket bla kræver at man bygger en ny løbebro hvis man vil ombygge en af 0-scale models tankvogne til en sojakagevogn. Alle de andre mål passer glimrende. Skitsen her har også fået flyttet domen tættere på bremseplatformen end den sad i virkeligheden.

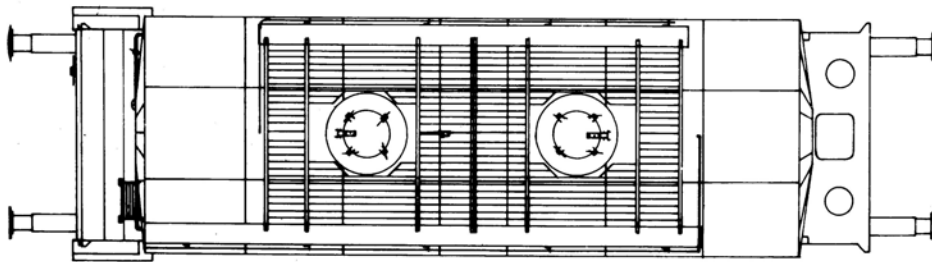
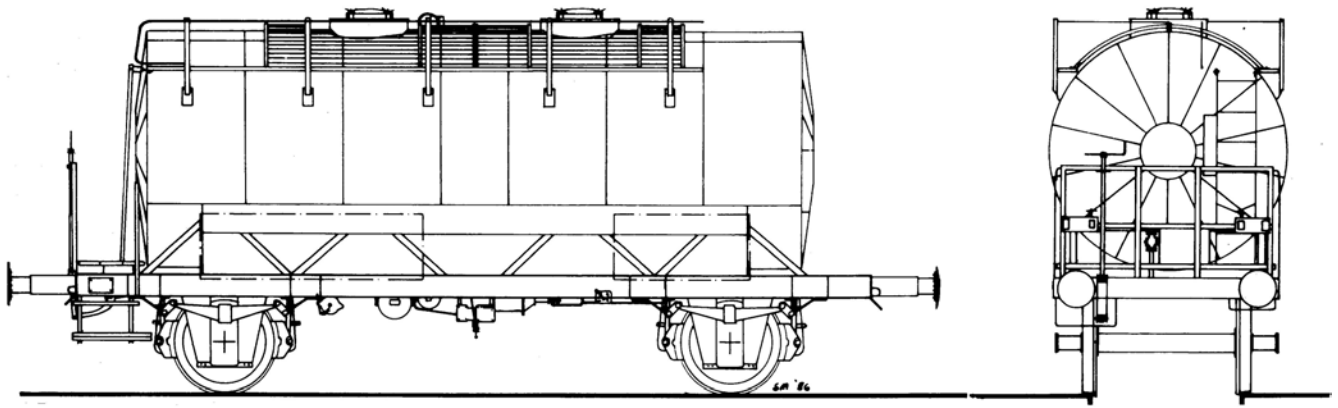
Alle DS' vogne blev malet op i 1944 og 516 blev fotograferet på centralværkstedet i den anledning. Bemærk at tanken var svejset, ikke helt så ubredt på det tidspunkt hvor vognen blev bygget.

Disse værkstedsfotos, som DSB lavede under og lige efter krigen, er tilgængelige fra Dansk Jernbanearkiv, postbox 36, 4990 Saksøbing. <http://www.dansk-jernbanearkiv.dk/>

KMText

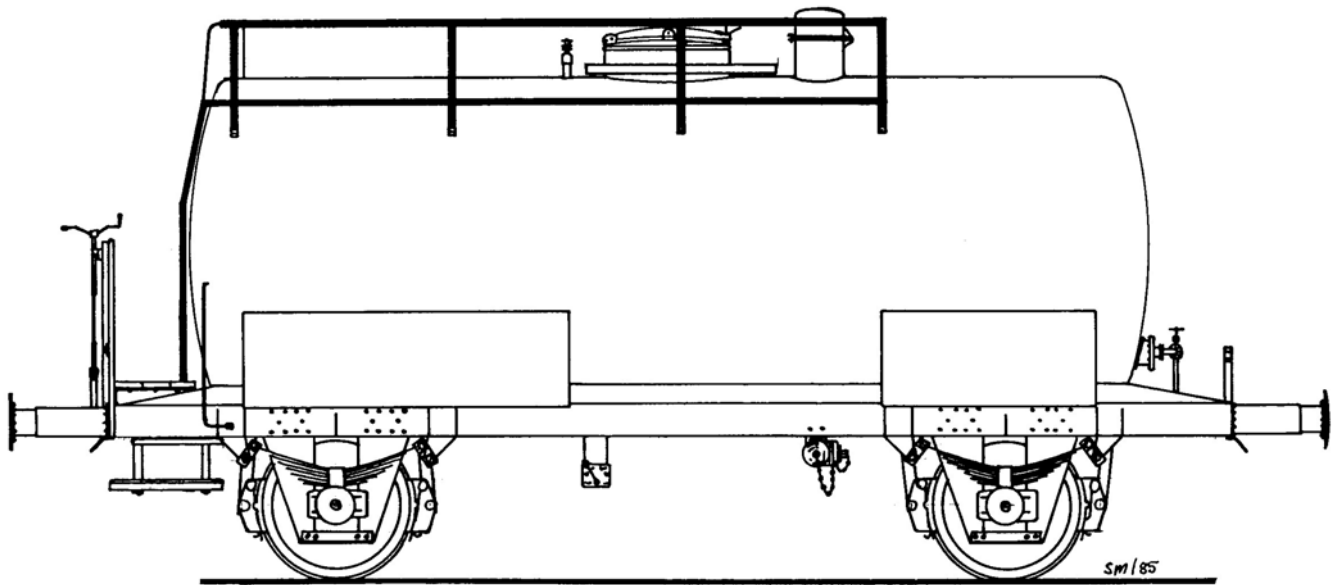
Da K E Jørgensen fotograferede 502 på Islands Brygges yderste sydlige spor i Januar 1965, havde den mistet "reklameskærmene" omkring domnen. Reelt var de ældste vogne (501-518) kun i lokal drift efter oktober 1967 da man i stedet brugte dem som flytbare lagertanke. De nåede dog at få UIC-numre 1966-68. Brugen som lagertanke blev ved helt op til 1980, da ekstraktions-anlægget eksploderede og gjorde dem overflødige.

519 og 520 så cirka sådan ud efter 1965. Hønsestigerne oven på beholderen var lidt færre da vognene var nye. Konstruktionen var meget inspireret af nogle tilsvarende vogne Chr. Olsson byggede til Karlshamns Oliefabrik (en af Dansk Sojakagefabrik's svenske kunder) Der er et billede af disse vogne i næste artikel.
 Tegning ikke i skala. (© Søren Monies 1986)

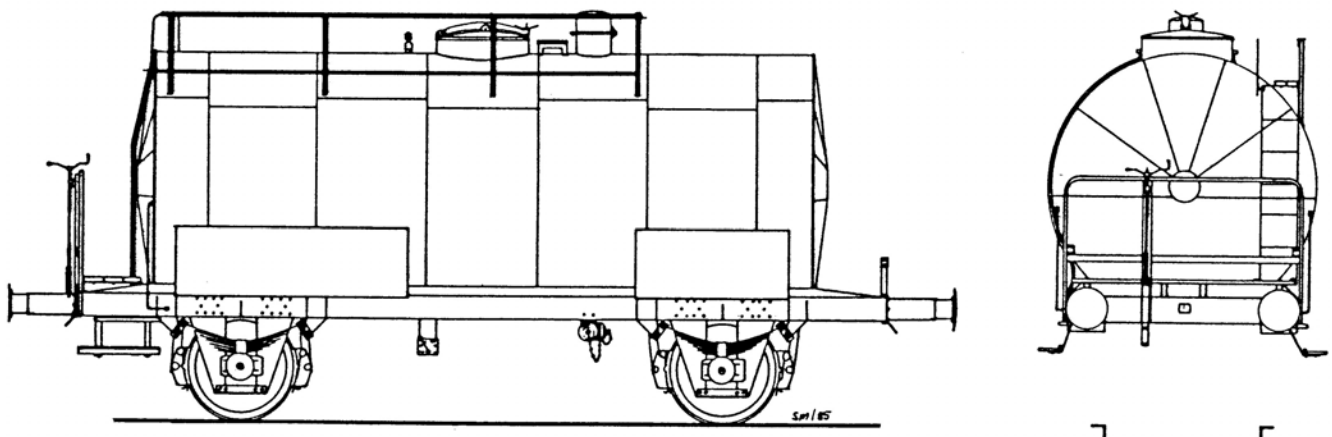

Helt frisk og nyopmalet. 521 havde som de øvrige dampopvarmning af sin tredelte beholder, damphanen sad nede under pufferplanken og kondensudløbet sad under midten af tanken. Foto på Islands Brygge af Ulf Holtrup 1960. Vognen blev udrangeret 1975 sammen med mange andre, men blev brugt som flytbar lagertank indtil 1981 hvor den blev skrottet.

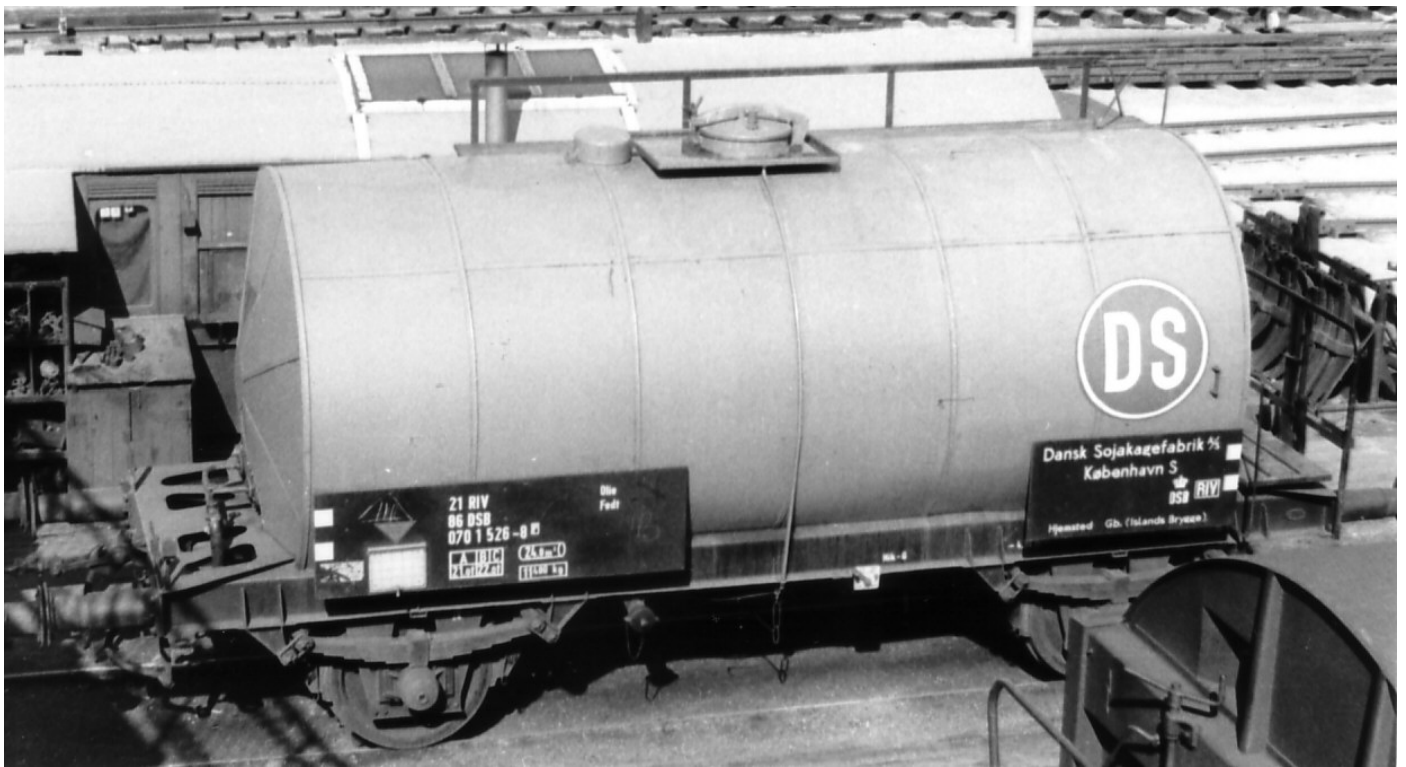

Af de 12 tidligere tyske "privatejede" vogne DS købte af "Kommissarius for Konfiskation af Tysk og japansk Ejendom" i 1953-54, fik fire aldrig isolering. (522-523 + 527-528) Tegningen, som desværre aldrig fik tegnet sit gavlbillede, er lavet efter en opmåling af 527. Tegning ikke i skala © Søren Monies 1985

KM Text

De øvrige krigsvogne fik isolering og lignede hinanden meget, men der var to "stilarter" i isoleringen: denne, som er efter en opmåling af 503529 som også 527 + 530-32 fik og så den på billedet nedenunder som deltes af 525-526 + 533. Dog er der noget der tyder på at 526 fik ny isolering omkring 1978 i samme stil som 527. Tegning ikke i skala © Søren Monies 1985

Her er 526 med UIC-nummer på Vognopsyn Gb omkring 1973. Isoleringen er dækket af plader med bånd imellem samlingerne og delelinen er ret i hele vognens længde. Isoleringen er ret tyk, prøv at se dåsen over håndhjulet til udløbsventilen (til venstre for domen) kun den øverste halvdel er synlig så omkring 10cm rockwool skal der nok være under pladerne.
Foto: A E Kurland ca 1973 (Arkiv B Schultz)

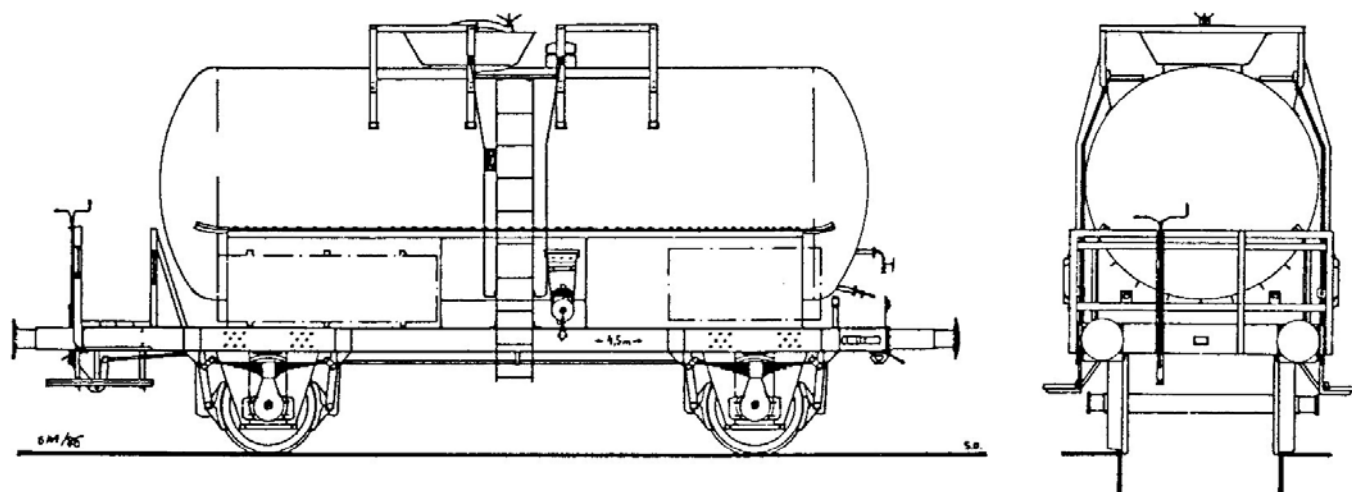

Her har jeg selv fanget 526 i 1985 på Islands Brygge. Nye dækplader over isoleringen og nyt logo. På dette tidspunkt var man blevet ret ligeglade med vognenes renholdning, for de små klatter af gods blev ikke vasket af. Da jeg gik og målte fabrikkens vogne op (1985-86), fik jeg besked på ikke at røre vognene, dels af hensyn til ledelsen (det var portvagten der gav mig lov), dels af hensyn til min egen sikkerhed på grund af klatterne.
Foto: Søren Monies Juni 1985.

524 hørte ikke til krigsvognene, men blev anskaffet samtidig, så den fik tildelt nummer i samme serie. Beholderen var todelt ligesom 519 og 520. Vogne var en af mange som vognfabrikken Kaminski i Hameln opkøbte og solgte efter istandsættelse. Vognen overgik til lokalvognsstatus i 1975 og fik ligesom de andre lokalvogne aldrig rullelejer og blev også ophugget 1980. Billedet er taget hos en af Sojakagens kunder, Sunlight i Glostrup af K E Jørgensen 3 april 1966.

KM Tøvt

Kaminski stod efter alt at dømme også bag de fire fedtsyrevogne som fabrikken indkøbte 1954-56. Stilen var inspireret af de vogne som Deutsche Bundesbahn fra 1952 havde kørende med mælk (Tkkh 53) som havde rustfri tanke. Sojakagens vogne fik beholdere fra en underleverandør til kaminski i Aluminium, som passede bedre til de produkter man lavede. Undervognen var en ret spinkel ældre type fra sidst i tyverne på 535 til 537, mens 534 havde en lidt mere moderne undervogn, som så ud som om den var lavet sidst i trediverne. Netop på mine tegninger af sojakagens vogne eksperimenterede jeg lidt med lejer og fjedre som derfor ser lidt pudsige ud. Ikke i skala. © Søren Monies 1985

Som nævnt i teksten til skemaerne var de fire vogne med aluminiumsbeholdere opbygget på ældre undervogne og en række kendetegn kan ses på billedet her. Pressede akselgafler, dvs de har en ombukket kant langs ydersiden og fjederlasker af fladjern viser at det er en (i øvrigt nittet) undervogn bygget mellem 1920 og 1933 ca. 535-537 kørte rundt på denne type hjulophæng. Foto på Islands Brygge (ved for nyligt (2007) nedrevne Unicon's betonfabrik) i april 1985, Søren Monies.

534 havde en nyere delvist svejst undervogn med bredere fjedernde akselgafler og fjedersjæklér, som i stedet for at være to huller boret og presset i et stykke fladjern, er et stykke rundjern, smedet op i sømløs facon (dvs uden samlinger) og med boltene gennem øjet på fjederbladene sat i en støbt klods med rille til sjæklen. Denne konstruktion er forløberen til vore dages overkritiske hjulophæng hvor man bruger to sjækler og flere klodser som også giver noget dæmpning af bevægelserne. Foto af Per Topp Nielsen på Islands Brygge i 1975.

Næste del handler om de resterende vogne til klorgas, lud og hypoklorit.